

# **Historia biblioteki Zespołu Szkół Ekonomicznych nr 1 w Krakowie na tle historii Szkoły**

## **Wstęp**

Opierając się na zebranych przeze mnie materiałach, to jest na podstawie starych sprawozdań dyrekcji z poszczególnych lat działalności szkoły, kronik szkolnych, protokołów zdawczo-odbiorczych oraz innych archiwalnych dokumentów, z którymi zetknęłam się w ciągu wielu lat pracy w szkole, postanowiłam uporządkować i spisać historię jej biblioteki od początku jej funkcjonowania, czyli od roku 1895.

SPRAWOZDANIE DYREKCJI  
SZKOŁY HANDLOWEJ

W KRAKOWIE

za rok szkolny 1884/5.



KRAKOW.

NAKŁADEM DYREKCJI SZKOŁY HANDLOWEJ.

Druk Wł. L. Anczyca i Spółki, pod zarządem Jana Gadowskiego.  
1885.

Pierwsze zachowane sprawozdanie Dykcji Szkoły Handlowej – 1884/1885 r.

Do zajęcia się tym tematem zainspirowały mnie moje osobiste zainteresowania, jak również jego popularność wśród absolwentów naszej szkoły, którzy coraz częściej zgłaszają się do pracowników biblioteki, prosząc o pomoc w dostarczeniu materiałów potrzebnych do napisania pracy licencjackiej poświęconej bibliotece i jej cennym zbiorom. Udostępniane im więc są materiały archiwalne oraz zebrane i opracowane przeze mnie cymelia, z których utworzyłam osobną biblioteczkę, nazwaną Białymi Krukami Naszej Szkoły. Są to książki wydane na przełomie XIX i XX wieku (pozycje, które ukazały się na rynku wydawniczym do 1945 roku) i stanowią cenne źródło moich poszukiwań dotyczących funkcjonowania biblioteki szkolnej.

Z okazji jubileuszu 120-lecia szkoły (21-23 maja 2002 roku) zorganizowałam wystawę ww. Białych Kruków. Mogli się z nią również zapoznać zaproszeni przez nas goście spoza szkoły.

Tradycją stało się eksponowanie Białych Kruków regularnie kilka razy w roku w gablotach przed biblioteką. Ekspozycje zmieniam kilkakrotnie w ciągu roku szkolnego, by uczniowie mieli okazję zapoznać się z wszystkimi cymeliami.

Zainteresowanie naszych byłych uczniów dziejami biblioteki świadczy nie tylko o sentymencie, jakim darzą szkołę, ale też o magii tego miejsca, do którego chętnie wracają. Do naszych archiwaliów szkolnych sięgają również pracownicy naukowcy krakowskich szkół wyższych, w tym Uniwersytetu Ekonomicznego, któremu nasza szkoła dała początek.

## **Biblioteki szkolne**

Historia bibliotek szkolnych sięga czasów starożytnych. W Polsce dzięki Komisji Edukacji Narodowej Księstwa Warszawskiego i Komisji Oświecenia został im nadany ważny status. Wówczas bowiem wydane zostało rozporządzenie o powoływaniu do życia bibliotek szkolnych, gromadzących zbiory służące realizacji programu nauczania oraz zalecające zatrudnianie w bibliotekach profesjonalistów, czyli bibliotekarzy.

## **Biblioteka ZSE nr 1**

Pierwszym budynkiem, w którym mieściła się Szkoła Handlowa, był gmach Kasy Oszczędnościowej przy ulicy Siennej 6 (1882 r.). Ze względu na to, że w budynku brakowało pracowni, gabinetów, pomocy naukowych, w tym również

pomieszczenia bibliotecznego, nie nadawał się on do użytku szkolnego. W sprawozdaniu dyrekcji Szkoły Handlowej z roku szkolnego **1895/1896** znalazłam informację, że w szkole najpierw powstała czytelnia. Zakupiono do niej 43 dzieła literatury polskiej w 58 tomach. Uczniowie wypożyczali książki do domu, „a w szkole zdawali sprawę z lektury przed nauczycielem języka polskiego”. Każdy uczeń czytał przeciętnie 10 tomów w ciągu roku szkolnego, co uznać można za rezultat bardzo dobry, wzięwszy pod uwagę fakt, „iż uczniowie ci są przeważnie cały dzień zajęci w handlu i zaledwie w dniе święteczne lub późnym wieczorem czytać mogą”. Biblioteka szkolna wypożyczała podręczniki szkolne w miarę potrzeb uczniów i zapisów bibliotecznych.

Powyższa informacja stanowi pierwszą wzmiankę dotyczącą naszej biblioteki szkolnej, jaką udało mi się znaleźć. Świadczy ona o tym, że w zasadzie od samego początku istnienia szkoły, funkcjonowała również czytelnia i biblioteka, która do dnia dzisiejszego jest nierozzerwalnie związana ze szkołą, a tym samym stanowi równoległą jej historię.

W sprawozdaniu dyrekcji Wyższej Szkoły Handlowej za rok szkolny **1897/1898** czytamy: „...w bibliotece cały czas brakuje zbiorów naukowych”, a w sprawozdaniu za rok następny paragraf 16 nowego statutu organizacyjnego wylicza następujące zbiory, które „...mają być założone w Akademii Handlowej: biblioteka nauczycielska, biblioteka uczniów i inne. W nowym budynku to wszystko znaleźć się powinno – na razie musi szkoła poprzestać na tych zbiorach, które ma, lub *któremi* inne zakłady krakowskie ją wspomagają”. Ze względu na owe braki uczniowie i nauczyciele musieli korzystać ze zbiorów naukowych innych szkół (zakładów).

Sprawozdanie Wyższej Szkoły Handlowej z **1903** roku wspomina o bibliotece uczniów złożonej z 406 dzieł w 709 tomach, w tym 319 dzieł w języku polskim co stanowiło 612 tomów, reszta to dzieła w języku niemieckim, francuskim i rosyjskim. W pracowni geograficznej znajdowało się 30 map geograficznych, a w pracowni historycznej 5 map historycznych. Opiekę nad tymi zbiorami sprawowali zawiadowcy (bibliotekarze, a zarazem nauczyciele przedmiotu). Na powiększenie zbiorów nie pozwalała, jak już wspomniałam, zbyt mała powierzchnia. Zaistniała więc potrzeba wybudowania nowej szkoły.

Parcelę na budowę nowego gmachu szkoły na placu Kapucyńskim 2 ofiarowała Gmina Miasta Krakowa, Sejm Krajowy i *Kuratoria*.

Budowę rozpoczęto w 1904 roku. „Zbiory naukowe doznawały statecznego rozszerzenia; biblioteka szkolna znacznie się zwiększyła, a z powodu spodziewanej budowy nowego gmachu *Kuratoria* poleciła gronu nauczycielskiemu zająć się opracowaniem szczegółowego wykazu potrzebnych zbiorów naukowych tak, iżby już w r. 1905 można było przystąpić do urządzeń gabinetowych. Ale tymczasem korzystali uczniowie jak dawniej z pracowni i zbiorów naukowych innych zakładów, a więc Państwowej Szkoły Przemysłowej, gimnazjum św. Jacka, Męskiego Seminarium Nauczycielskiego, Szkoły Przemysłowej”.

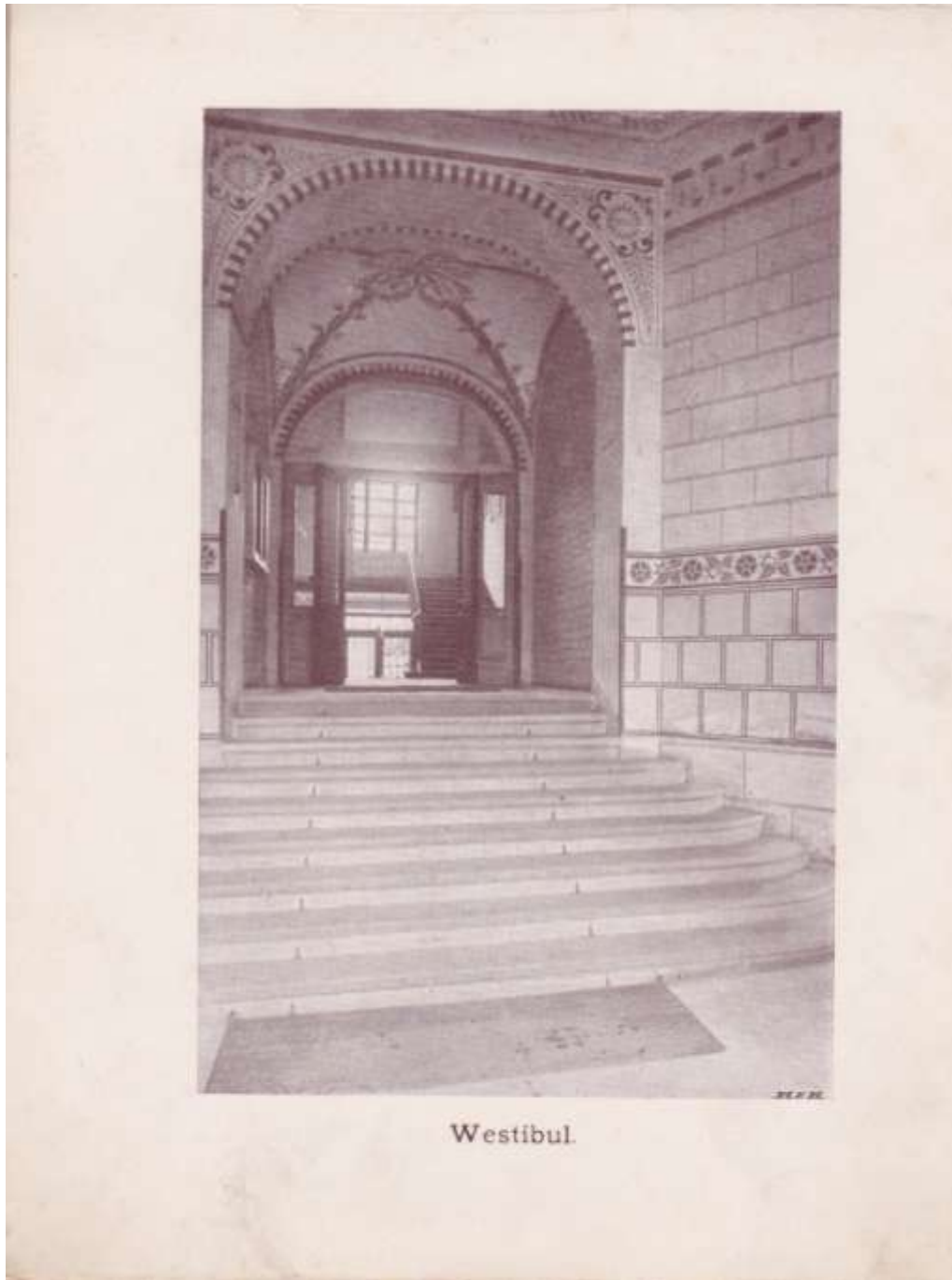
W roku szkolnym **1905/1906** biblioteka uczniów zawierała 832 dzieła w 1187 tomach, w tym w języku polskim 665 dzieł w 980 tomach, w języku niemieckim 79 dzieł, w języku francuskim 49 dzieł, w języku rosyjskim 29 dzieł, a w języku angielskim 10 dzieł.

Budowę nowej szkoły ukończono w **1906** roku. Budynek został zaprojektowany przez architekta **Jana Zawiejskiego**, twórcę Teatru Miejskiego (od 1909 nazwanego imieniem Juliusza Słowackiego).



Widok zewnętrzny.

1. Zdjęcie szkoły wykonane przez ówczesnego fotografa Akademii Handlowej.



2. Główne wejścia do Akademii Handlowej.

Poniżej na zdjęciach znajdują się obecny gabinet Dyrektora i klatka schodowa na parterze Akademii Handlowej (zdjęcie 3 i 4).



Kancelarya dyrektora.



Klatka schodowa.



W nowym budynku początkowo mieściła się Średnia Szkoła Handlowa nazywana potocznie Akademią Handlową. Szkoła przeznaczona była dla absolwentów czwartej klasy ówczesnego gimnazjum.

Od chwili zdobycia nowego gmachu Wyższa Szkoła Handlowa rozpoczęła kompletowanie zbiorów bibliotecznych. Dokonywano zakupu książek, zbiory bogaciły się także dzięki otrzymywanym darom. Biblioteka nauczycielska liczyła wówczas 306 dzieł w 397 tomach, biblioteka uczniów zaś – 880 dzieł w 1731 tomach. Prenumerowała ona również wiele czasopism. Kierownikiem biblioteki, czy też jak wtedy określano „zawiadowcą”, był nauczyciel języka niemieckiego prof. Juliusz Ippold.

W roku szkolnym **1907/1908** w nowym budynku przy ulicy Kapucyńskiej 2 na księgozbiór biblioteki składały się: księgozbiór biblioteki nauczycielskiej, biblioteka uczniów i biblioteka uczniów ubogich. Księgozbiór biblioteki nauczycielskiej liczył 436 tytułów, prenumerowała ona również 20 tytułów periodyków, w bibliotece uczniów znajdowało się 999 dzieł, a w bibliotece uczniów ubogich 372. Na każdy księgozbiór, podobnie jak obecnie, składały się książki kupowane oraz pochodzące z darów (przez wszystkie lata działalności biblioteki, włącznie z dniem dzisiejszym, biblioteka wzbogacana jest przez otrzymywane dary – głównie książkowe. Darczyńcami są osoby prywatne: nauczyciele, uczniowie, różne instytucje. W tym czasie nadal działała czytelnia, rodzaj dzisiejszej świetlicy, która cieszyła się dużą frekwencją. Znajdowały się w niej: dzienniki, czasopisma, szachy, warcaby, stereoskop z dużą liczbą fotografii. Akademia Handlowa posiadała też własną pracownię fotograficzną. To właśnie z niej pochodzą zdjęcia zamieszczone w tym artykule (1-6).



Biblioteka.

5. Biblioteka szkolna Akademii Handlowej.



6. Czytelnia uczniów Akademii Handlowej.

Średnio w ciągu dnia bibliotekę i czytelnię odwiedzało 48 uczniów. Czytelnia otwarta była trzy razy w tygodniu, ale ze względu na potrzeby uczniów zdecydowano o jej codziennym funkcjonowaniu. W 1908 roku do biblioteki zapisanych było 168 uczniów. Łącznie wypożyczono 2089 książek.

W szkole, oprócz tradycyjnej biblioteki, każda pracownia dysponowała własnymi zbiorami, w tym książkowymi, które nie wchodziły, tak jak obecnie, w skład biblioteki szkolnej. Wszystkimi zbiorami opiekowali się zawiadowcy.

W roku szkolnym **1908/1909** biblioteka nauczycielska Akademii Handlowej wzbogaciła się o kolejne egzemplarze i na końcu roku szkolnego liczyła 839 dzieł, biblioteka uczniów zaś – 1409 dzieł. „Udział uczniów pożyczających był bardzo żywy. Na 229 zapisanych do Akademii i Dwuklasowej Szkoły pożyczali 202 uczniów. Do końca roku szkolnego wypożyczono 2089 książek. Średnio przypada więc na każdego czytającego 11 książek. Dzieła kilkutomowe wydawano zazwyczaj w całości na raz. Darami wzbogacali bibliotekę uczniów

szczególnie: Ks. J. Rejowicz i kółko esperantystów – uczniów tutejszego zakładu”.

Biblioteka uczniów ubogich „stworzona przed dwoma laty przez wydzielenie z biblioteki uczniów oraz z biblioteki nauczycielskiej zbędnych podręczników szkolnych i pomnożona przez zakupienie nowych egzemplarzy liczyła z końcem zeszłego roku 673 tomów. W ciągu roku szkolnego zakupiono 69 egzemplarzy, drogą darowizn otrzymano 31, razem liczyła 773 tomów”.

Czytelnia gromadziła w biblioteczkę podręcznej słowniki, encyklopedię Orgelbranda (zachowała się w zbiorach biblioteki szkolnej do dnia dzisiejszego), dzieła treści leksykalnej, ogólnej, roczniki różnych czasopism ilustrowanych z poprzednich lat. Prenumerowała też wiele czasopism krajowych i zagranicznych.

Założone wówczas Seminarium Handlowe posiadało własną bibliotekę zawodową, „która to miała na celu dostarczenie młodzieży szkolnej sposobności do znalezienia odpowiednich wskazówek co do praktycznych zajęć handlowych, do podniesienia zamiłowania do pewnych gałęzi handlowych, objawiającego się już w czasach szkolnych, wreszcie przyzwyczajenie uczniów do systematycznej pracy w obranym kierunku”. Biblioteka zawodowa liczyła 84 dzieła. Korzystało z niej 72 uczniów z IV i III kursu.

W roku szkolnym **1909/1910** funkcjonują biblioteki: nauczycielska, uczniów, uczniów ubogich i czytelnia dla uczniów. Biblioteka nauczycielska otrzymała w darze książki od Izby Handlowo-Przemysłowej i od Akademii Eksportowej w Wiedniu.

W roku szkolnym **1910/1911** biblioteka nauczycielska wzbogaciła się o 126 książek, zaś w bibliotece uczniów przybyło ogółem 200 dzieł, z tego w darze 5 egzemplarzy.

Uczniowie chętnie korzystali z biblioteki. Na 238 zapisanych uczniów Akademii i Dwuklasowej Szkoły z biblioteki korzystało 212 uczniów. Do końca roku szkolnego wypożyczono 2372 egzemplarze. Średnio na każdego czytelnika przypadało 12 książek. Darami wzbogacili bibliotekę uczniów szczególnie książki J. Rejowicz i prof. dr Weight. Na powstałą przed trzema laty bibliotekę uczniów ubogich, wydzieloną z bibliotek uczniów i nauczycielskiej, składały się zbędne podręczniki szkolne. Zakupiono do niej również 111 nowych egzemplarzy. W drodze darowizn otrzymała 14 egzemplarzy.

Należy wspomnieć, że podobnie jak obecnie, przez cały czas biblioteka dokonywała selekcji zaczytanego księgozbioru.

W czytelni uczniów w księgozbiornym podręcznym znajdowały się zbiory o treści leksykalnej, ogólnej, roczniki różnych czasopism ilustrowanych i niektórych fachowych, jak np. <<Handelsmuseum>> z poprzednich lat. W tym samym roku zakupiono do czytelni szereg cennych dzieł. Z biblioteki nauczycielskiej przekazywano do czytelni część czasopism, takich jak <<Gazeta Lwowska>>, <<Czas>>, <<Nowa Reforma>>, <<Gazeta Wieczorna>>, <<Biblioteka Warszawska>>, <<Kupiec Polski>>, <<Misye Katolickie>>, <<Poradnik Językowy>>, <<Przewodnik Naukowy i Literacki>>, <<Wszecławiat>>. W czytelni znajdowało się też 356 fotografii stereoskopowych i 8 ręcznych stereoskopów, 3 partie szachów, 1 partia warcabów. Na ścianach czytelni wisiały mapy, cykl obrazów Stachiewicza i Kossaka. Wówczas również została wyodrębniona biblioteka uczennic. Zawiadowcą był nauczyciel Kazimierz Sosnowski.

Poniżej umieściłam tabelę, która obrazuje stan zbiorów bibliotecznych w poszczególnych latach. W drugiej tabeli znajdują się nazwiska zawiadowców i bibliotekarzy oraz lata, w jakich pracowali.

W roku szkolnym **1911/1912** zawiadowcą biblioteki nauczycielskiej i czytelni był w dalszym ciągu Juliusz Ippold, ale już jako kurator i nauczyciel. Biblioteka ta w darze otrzymała 118 dzieł od Izby Handlowo-Przemysłowej, Akademii Exportowej, c.k. Rady Szkolnej Krajowej, Austriackiego Lloyd'a i prof. dr. Adama Krzyżanowskiego. Razem przybyły w ciągu roku szkolnego 174 dzieła. W bibliotece uczniów przybyło 90 dzieł, z tego 5 jako dar. Na 249 zapisanych do szkoły uczniów (Akademii i Dwuklasowej Szkoły) z biblioteki skorzystało 209 uczniów, którzy wypożyczyli łącznie 2031 książek. Na każdego czytającego przypadło 9 egzemplarzy. W tym roku szkolnym biblioteka uczniów ubogich wzbogaciła się o 159 pozycji. Biblioteka uczennic ŻSH powiększyła się zaś o 70 dzieł. W doborze książek uwzględniono przede wszystkim dzieła treści praktycznej, a więc z zakresu handlowości, nauk społecznych, geografii i podróżnictwa, wynalazków oraz wszelkich dziedzin wiedzy – zarówno w języku polskim, jak i niemieckim. Wypożyczanie książek odbywało się co dwa tygodnie. Z biblioteki korzystało 70% uczennic.

W roku szkolnym **1912/1913** biblioteka w dalszym ciągu składała się z nauczycielskiej, uczniowskiej, uczniów ubogich i żeńskiej. Szkoła prenumerowała wówczas także czasopisma polskie i niemieckie.

Biblioteka i czytelnia Akademii Handlowej w roku szkolnym **1913/1914** prenumerowała kilkadziesiąt tytułów czasopism. Biblioteka nauczycielska składała się z trzech działów: I. dzieła naukowe (z różnych dziedzin) – 945 pozycji; II. Zbiór podręczników do nauki różnych przedmiotów – 401 pozycji; III. Periodica (czasopisma) – 367 tomów. Biblioteka uczniów nadal prowadzona była przez J. Ippoldta, biblioteka uczennic – przez K. Sosnowskiego. Bibliotekę Pomocy Koleżeńskiej (uczniów ubogich) oraz bibliotekę podręczną czytelnia Akademii Handlowej także prowadził J. Ippoldt. Znajdowało się tam 80 dzieł naukowych w 174 egzemplarzach. Z czytelnia w tym roku szkolnym skorzystało 1435 uczniów.

U progu I wojny światowej, tj. w roku szkolnym **1914/1915**, biblioteką opiekował się w dalszym ciągu J. Ippoldt. Zbiory biblioteki liczyły wówczas 4614 dzieł.

Z początkiem roku szkolnego **1916/1917** powołano komisję w składzie K. Sosnowski i dr. Z. Leśniodorski w celu ustalenia zakresu tematycznego książek zasługujących na wciągnięcie do stanu biblioteki szkolnej. Nauczyciele języka polskiego SEH również wzięli udział w zebraniu dyskusyjnym tej komisji w dniu 22 lutego. Na spotkaniu powołano kolejną komisję, która miała zająć się oceną i doбором dzieł z zakresu współczesnej literatury, zasługującej na polecenie jej młodzieży.

W SEH, niezależnie od ogólnej biblioteki uczniowskiej, istniały jeszcze biblioteki specjalne, jak np. biblioteki Koła Ekonomicznego, Koła Krajoznawczego i pracowni geograficznej, Koła Solidarystycznego, Sodalicii Marj., pracowni towaroznawczej i fizycznej.

Dużą popularnością wśród uczniów cieszyło się czytelnictwo czasopism.

Podczas **wojny** biblioteka była zamknięta. W tym czasie zaginęło wiele egzemplarzy, które po zakończeniu wojny gromadzone były od nowa.

W latach **1917 i 1918** biblioteka nauczycielska wzbogaciła się o kolejne 371 egzemplarzy, jednak zbiory i pracownie były zamknięte. Pod koniec roku 1918 zakupiono do biblioteki 149 egzemplarzy w 176 tomach.

W roku szkolnym **1920/1921** biblioteka nauczycielska liczyła 1748 dzieł naukowych w 2045 tomach.

Najlepsze zaopatrzenie biblioteki nauczycielskiej w literaturę z zakresu ekonomii politycznej, księgowości, rachunkowości, polityki handlowej i prawa

handlowego nastąpiło w roku szkolnym **1925/1926**. Biblioteka liczyła 5809 książek. Działająca w szkole Pomoc Koleżeńska czerpała fundusze między innymi z opłat za wypożyczanie książek. Wówczas rozpoczęto też organizowanie biblioteki naukowej.

Najaktywniejszym zawiadowcą, według zdobytych przez mnie informacji, był prof. Juljusz Ippold. Opiekował się biblioteką (głównie nauczycielską) w latach 1906-1926.

W roku szkolnym **1926/1927** powstała Szkoła Handlowa Męska. Istniała w niej biblioteka beletrystyczna, z której korzystały wszystkie klasy Szkoły Handlowej Męskiej.

W roku szkolnym **1927/1928** Pomoc Koleżeńska Trzyletniej Szkoły Handlowej Męskiej w Krakowie wspierała ogół uboższej młodzieży szkolnej, między innymi poprzez wypożyczanie książek szkolnych czy prowadzenie czytelni beletrystycznej. W tym roku dyrekcja udzieliła subwencji Pomocy Koleżeńskiej, zakupując dla niej 36 podręczników stenografii polskiej.

W roku szkolnym **1928/1929** zbiory naukowe Szkoły Ekonomiczno-Handlowej były takie same jak w roku ubiegłym.

Według sprawozdania dyrekcji Szkoły Ekonomiczno-Handlowej z roku szkolnego **1929/1930** zbiory naukowe obejmowały: bibliotekę nauczycielską (zawiadowca H. Kubatówna), bibliotekę i czytelnię uczniów (zawiadowca I. Petelenz), bibliotekę uczennic (zawiadowca A. Balicki), bibliotekę uczennic niemiecką (zawiadowca dr J. Knapczykówna).

Według sprawozdania Szkoły Ekonomiczno-Handlowej (50-ty rok istnienia) i Instytutu Administracyjno-Gospodarczego (1-szy rok istnienia) za rok szkolny **1931/1932** zbiory naukowe placówki obejmowały: bibliotekę nauczycielską, bibliotekę i czytelnię uczniów, bibliotekę uczennic oraz bibliotekę niemieckojęzyczną uczennic. Biblioteka prenumerowała kilkanaście tytułów czasopism. Tradycyjnie działała świetlica, w której uczniowie mogli również zapoznać się z czasopismami o treści fachowej i ogólnej w liczbie 7 oraz z 3 dzienników. Uczniowie korzystali też z biblioteki naukowej i beletrystycznej. W połowie września została otwarta świetlica żeńska pod opieką A. Balickiego. Podobnie jak świetlica męska posiadała czasopisma, dzienniki i bibliotekę.

W tym roku z inicjatywy tak zwanych gmin klas męskich powstał Komitet Sztandaru Szkoły, do którego przystąpiły również gminy klas żeńskich.



Pierwszy i najstarszy (zachowany) sztandar naszej szkoły – 1932 r.

Sposób jego wykonania opracowała prof. Pałkówna. Gromadzenie datków składanych przez młodzież przeprowadził prof. J. Wawrzeczko. Poświęcenie sztandaru odbyło się 23 września 1932 roku (rok szkolny 1932/1933) w Katedrze Wawelskiej, a rodzicami chrzestnymi zostali: pan wizytator inż. W. Witkowski, dr E. Nowicki Kurator Okręgu Szkolnego Krakowskiego, wiceprezes Izby Przemysłowo-Handlowej J. Kwiatkowski, prezes Kongregacji Kupieckiej E. Jakubowski, dyrektor S.E.H. dr T. Wroniewicz, prof. K. Zurzycki, dr W. Pachońska i S. Pałkówna.

Zbiory pomocy naukowych SEH obejmowały bibliotekę dla profesorów i uczniów. Zwrócono szczególną uwagę na propagowanie czytelnictwa wśród młodzieży. Z początkiem roku po raz kolejny utworzona została komisja, która składała się z nauczycieli K. Sosnowskiego i dr. Z. Leśnodorskiego, w celu ustalenia zakresu książek zasługujących na wciągnięcie na stan biblioteki szkolnej i polecenie ich młodzieży. W skład tej komisji weszli nauczyciele poloniści. W SEH biblioteka uczniowska gromadziła już 7358 książek. Na lekcjach korzystano z czasopism, które prenumerowano. W świetlicy do dyspozycji uczniów były również czasopisma.

W roku szkolnym **1933/1934** biblioteka prowadzona była przez nauczycielkę panią Barbarę Piwońską. Niezależnie od świetlicy szkolnej, w której do dyspozycji młodzieży obok pism codziennych znajdowały się również



czasopisma specjalne, jak np. <<Gazeta Handlowa>> i <<Polska Gospodarcza>>, działała też biblioteka i czytelnia Koła Ekonomicznego IAG, która prenumerowała szereg czasopism poświęconych zagadnieniom handlu, administracji, prawa i ekonomii, które służyły młodzieży i Gronu Pedagogicznemu.

W lutym **1934** roku Szkoła Ekonomiczno-Handlowa została rozdzielona na dwa osobne zakłady: Szkołę Ekonomiczno-Handlową Męską i Szkołę Ekonomiczno-Handlową Żeńską.

W kronice Szkoły Ekonomiczno-Handlowej Żeńskiej z 1934 roku czytamy, że „...w środę 26 września odbyło się uroczyste otwarcie czytelnicy szkolnej. Uczniowie mogli korzystać z książek, podręczników, słowników i następujących czasopism: <<Gazeta Handlowa>>, <<Polska Gospodarcza>>, <<Tygodnik Handlowy>>, <<Kupiec i Świat Kupiecki>>, <<Kurjer Codzienny>>, <<Światowid>>, <<Bluszcz>>. Celem organizacji czytelnicy jest ułatwić młodzieży korzystanie z dzieł, podręczników, czasopism potrzebnych dla uzupełnienia wiadomości i opracowania referatów z dziedziny przedmiotów komercyjno-ekonomicznych i prawnych. Czytelnia była czynną dwukrotnie w tygodniu w godzinach wieczornych, w czasie których dyżur pełnili na przemian prof. dr Lisak i prof. Piątkowski, kierownicy czytelnicy, którzy korzystającej z czasopism młodzieży udzielali ewentualnych wyjaśnień. Do czytelnicy uczęszczało przeciętnie 40 uczniów, którzy ponadto wypożyczali do domu wiele materiałów z dziedziny ekonomii i nauk gospodarczych. Czytelnia dysponuje ogółem 330 tomami dzieł specjalnych oraz szeregiem stale abonowanych czasopism codziennych i periodycznych. Ich liczba to około 20 tytułów”. Zorganizowanie stałej czytelnicy przyczyniło się do propagowania wśród młodzieży czytelnictwa pism fachowych, prasy zawodowej z dziedziny handlu, publikacji gospodarczych. W roku szkolnym skorzystało z biblioteki 188 uczniów SEH i 35 słuchaczy IAG. Wypożyczono ogółem 6016 dzieł. Biblioteka nauczycielska została wówczas podzielona na wiele działów, a zbiory oddano pod opiekę kierownikom poszczególnych pracowni szkolnych. Opiekunami biblioteki byli Barbara Piwońska i dr Rodjon Mochnacki.

Następna informacja z kroniki pochodzi z 20 grudnia 1934 roku i dotyczy „Otwarcia Biblioteki (oryginalny zapis) Uczniowskiej Żeńskiej Szkoły Ekonomiczno-Handlowej. Biblioteka zawiera 1308 dzieł naukowych i beletrystycznych. Każda z uczennicy otrzymała bezpłatnie katalog książek znajdujących się w bibliotece”.

W roku szkolnym **1935/1936** pełna nazwa szkoły brzmiała Męskie Gimnazjum Kupieckie, Męska Szkoła Ekonomiczno-Handlowa, Instytut Administracyjno-Gospodarczy. Biblioteka Szkoły i Instytutu prowadzona była przez Józefa Wawrzeczko. Obejmowała działy: uczniowski, nauczycielski i czasopism. Biblioteka nauczycielska oraz zbiór podręczników szkolnych zostały podzielone na Szkołę Ekonomiczno-Handlową Męską i Żeńską. Szkole Żeńskiej przydzielono 363 tomy oraz 572 podręczniki. Na bibliotekę uczniowską SEH i IAG składały się: literatura beletrystyczna, gospodarcza, w językach obcych i podręczniki szkolne. Ogółem stanowiło to 6235 dzieł w 6850 tomach. Biblioteka w ówczesnym roku szkolnym została gruntownie uporządkowana i zreorganizowana. Zakupiono do niej wiele wartościowych pozycji książkowych, co przyczyniło się do ożywienia jej odwiedzin. Zostało wypożyczonych 1986 egzemplarzy podręczników szkolnych przez 529 uczniów. Z działów: beletrystycznego, gospodarczego, obcojęzycznego i religijnego skorzystało 534 uczniów, którzy wypożyczyli łącznie 10904 dzieła. Każdego dnia książki wypożyczano do południa uczniom SEH i Gimnazjum Kupieckiego, a po południu – IAG. Prężnie działała też czytelnia szkolna, która prenumerowała około 50 tytułów czasopism.

W kronice szkolnej Męskiego Gimnazjum Kupieckiego, Instytutu Administracyjno-Gospodarczego i Liceum Administracyjnego i Handlowego z września **1936** roku czytamy: „W nowym budynku szkolnym. Kuratoria Szkoły zakupiła od magistratu Krakowa 2 budynki przy ul. Loretańskiej nr 16 i 18, *przyczem* pierwszy budynek został oddany naszej szkole w roku bieżącym, zaś drugi szkoła otrzyma w roku następnym. Po przeprowadzeniu remontu urządzono w otrzymanym gmachu osiem klas, pracownię kupiecką z magazynem, pracownię towaroznawczą z magazynem, pracownię fizyczną, świetlicę, bibliotekę, czytelnię oraz izbę harcerską”. Biblioteka obejmowała: dział nauczycielski, uczniowski oraz dział czasopism, które znajdowały się w czytelnicy. Z biblioteki uczniowskiej skorzystało 498 uczniów, którzy wypożyczyli ogółem 12159 tomów. Z biblioteki nauczycielskiej skorzystało 51 nauczycieli oraz praktykantów, przyszłych nauczycieli, wypożyczając ogółem 832 dzieła. Obiema bibliotekami opiekował się zawiadowca i nauczyciel matematyki Józef Wawrzeczko.



Biblioteka ŻGK i ŻS Ekonomiczno – Handlowej Krakowie.

Ul Loretańska 16. Zdjęcie pochodzi z kroniki szkolnej. Wrzesień 1938 r.

Według sprawozdania z roku szkolnego **1938/1939** dotyczącego stanu szkoły Liceum Handlowego i Liceum Administracyjnego, biblioteka podzielona była na szkołę męską i szkołę żeńską. Biblioteka uczniowska gromadziła również czasopisma. W tym okresie w bibliotekach książki często umieszczane były w zamkniętych szafach, jak wyżej na zdjęciu. Księgozbiór biblioteki ciągle się powiększał poprzez zakup coraz nowszych książek do nauki poszczególnych przedmiotów, powiększał się także księgozbiór beletrystyczny. Z biblioteki korzystało 449 uczniów, którzy wypożyczyli ogółem 8026 tomów, z biblioteki nauczycielskiej zaś – 36 nauczycieli i praktykantów, wypożyczając ogółem 648 dzieł. Bibliotekami nauczycielską i uczniów nadal opiekował się J. Wawrzeczek. Dla umożliwienia bliższego zapoznania się z administracją państwa uczniowie Liceum Administracyjnego pod kierownictwem nauczyciela i radcy Olszewskiego prowadzili bibliotekę zbiorów z dziedziny administracji ogólnej i prawa administracyjnego. Biblioteka ta prenumerowała wiele czasopism fachowych.

Podczas okupacji prawie połowa zbiorów ulega zniszczeniu. Biblioteki w całym okupowanym Krakowie przechodziły planową i celową dewastację prowadzoną przez niemiecką administrację szkolną. Większość zbiorów była wywożona bądź palona na podwórkach szkół. Na terenie okręgu krakowskiego całkowicie zniszczono 1196 bibliotek szkolnych. Podczas okupacji zbiory naszej

biblioteki zostały zniszczone w prawie 50%, w tym biblioteki nauczycielska i uczniowska. W **1941** roku zbiory uległy rozkradzeniu przez wojska ukraińskie.

Po zakończeniu drugiej wojny światowej, w **1945** roku, ówczesny dyrektor Wroniewicz wraz z całą Radą Pedagogiczną od nowa gromadził zbiory do bibliotek uczniowskiej i nauczycielskiej. Książki pochodziły głównie z darów od osób prywatnych.

17 kwietnia 1946 Ministerstwo Oświaty wydało Dekret o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi, na mocy którego biblioteki szkolne zostały włączone do ogólnokrajowej sieci bibliotek. Dzięki temu bibliotekom szkolnym nadano szczególną rangę.

Najstarsza księga inwentarzowa naszej biblioteki szkolnej pochodzi z 11 grudnia 1948 roku. Na początku księgi znajduje się wpis: „Inwentarz niniejszy przepisano do nowej księgi inwentarzowej wskutek zagubienia poprzedniej w czasie działań wojennych. Kraków, dnia 11 grudnia 1948 r.” oraz podpis opiekunki biblioteki, dr Ireny Luxemburg (1948-1949). Szkoła nadal mieściła się wówczas przy ulicy Loretańskiej 16 i nosiła nazwę Państwowego Żeńskiego Gimnazjum Handlowego.

W kronice szkolnej z **1949** roku znalazłam informację, że w związku z obchodami „Święta Oświaty” (zapoczątkowanego w 1946 r.), które w roku 1949 przekształcone zostało w „Tydzień Oświaty, Książki i Prasy”, nasza biblioteka szkolna zorganizowała cztery konkursy:

1. Konkurs najlepszej czytelniczki;
2. Konkurs najbardziej czytanej klasy;
3. Konkurs na klasę najsolidniejszych czytelniczek;
4. Konkurs na najpiękniejszy album poświęcony sprawom czytelnictwa.

Do 20 kwietnia **1951** roku kierownikiem biblioteki Państwowego Liceum Administracyjno-Gospodarczego w Krakowie przy ulicy Kapucyńskiej 2 był inż. Władysław Witkowski. W tym dniu przekazał swoje stanowisko Łucji Thiem.

Do 31 sierpnia **1953** roku biblioteką opiekowała się Władysława Dziewińska, po której bibliotekę przejęła Krystyna Żelaznowska.

W latach **1960-1973** biblioteką opiekowała się nauczycielka techniki reklamy Zofia Sieńko.

2 marca **1965** roku w świetlicy naszej szkoły odbyła się Konferencja Rejonowa Ogniska ZNP. Biblioteka zorganizowała wówczas wystawę książek

szkolnych z różnych dziedzin wiedzy. Z wystawą połączona była również sprzedaż książek. Od 1965 roku biblioteką szkolną zajmowała się Zofia Gruszczyńska (nauczycielka języka polskiego). W książce ZNP znalazłam informację, że na zebraniu zarządu 9 lutego 1967 roku omówiono sprawę pomocy bibliotece szkolnej, zaś w piśmie Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Krakowie skierowanym do szkół czytamy: „... w czasie przeprowadzonej wizytacji [Kuratorium Okręgu Szkolnego dla województwa krakowskiego i miasta Krakowa] stwierdziło, że w niektórych szkołach zarówno zasięg biblioteki, jak też aktywność czytelnicza uczniów jest niezadowalająca, co pozwala na twierdzenie, że biblioteki, jak i pracownie ogólnoskolne nie są należycie wykorzystane, a czytelnictwo jest słabą pomocą w pracy dydaktyczno-wychowawczej tych szkół. W myśl wymienionych wytycznych, za stan czytelnictwa uczniów odpowiedzialny jest cały zespół pedagogiczny szkoły z dyrektorem na czele”.

W roku szkolnym **1970/1971** w związku z decyzją dyrektora szkoły oraz Rady Pedagogicznej postanowiono polepszyć warunki pracy dydaktyczno-wychowawczej, między innymi poprzez polepszenie bazy lokalowej szkoły za sprawą doposażenia biblioteki w większą liczbę zbiorów. Ówczesnymi bibliotekarkami były Maria Boruchowska-Fróg (pracowała w bibliotece szkolnej w latach 1970-1975) i Zofia Sieńko.



Zdjęcie pochodzi z kroniki szkolnej ZSE nr 1 w Krakowie. Wrzesień 1970 r.

Sprawozdanie biblioteki szkolnej Technikum i Liceum Ekonomicznego za rok szkolny 1970/1971 podaje, że liczba czytelników wynosiła 987 (młodzież: 580, uczniowie pracujący: 323, PSF i J: 22, grono i administracja: 62), liczba wypożyczeń zaś – 11114 tomów. Sprawozdanie mówi również o współpracy z Wojewódzką Biblioteką Pedagogiczną w zakresie wymiany książek. Podobnie jak obecnie, wywieszano w korytarzu szkolnym informacje o statystykach czytelnictwa poszczególnych klas, co zachęcało do współzawodnictwa.

Podpisane przez ówczesne bibliotekarki sprawozdanie za rok szkolny **1971/1972** wymienia 936 czytelników, w tym 52 nauczycieli. W tym roku szkolnym wypożyczono łącznie 10511 tomów, co daje średnią 14,3 książki na osobę. Biblioteka szkolna w latach 70-tych była otwarta dla wszystkich uczniów liceum i studium oraz oddziału dla pracujących. Zanikł podział na biblioteki uczniów i nauczycieli. Po raz pierwszy przeprowadzono wówczas lekcje biblioteczne dla wszystkich klas. Z okazji nadania szkole imienia **Mikołaja Kopernika** biblioteka urządziła wystawę i dekoracje związane z działalnością patrona. Biblioteką opiekowały się wtedy panie Maria Boruchowska-Fróg i Zofia Sieńko.

30 sierpnia 1972 szkoła zmieniła nazwę na **Zespół Szkół Ekonomicznych Nr 1**.

W roku szkolnym **1974/1975** wypożyczono 10207 książek, z biblioteki skorzystało 1198 osób. Zorganizowano wówczas Harcerską Służbę Biblioteczną, w ramach której harcerki zdobywały sprawność bibliotekarza. Zostały one przeszkolone w zakresie dokumentacji bibliotecznej, katalogowania zbiorów, klasyfikacji i udostępniania ich oraz sprawozdawczości.

Od **1976 do 1984 roku** w sprawozdaniach z tamtych lat brakuje zestawień statystycznych dotyczących czytelnictwa.

Rok szkolny 1986/1987 biblioteka rozpoczęła od zmiany lokalu, ponieważ okazał się on zbyt mały. Biblioteka mieściła się wówczas w salach lekcyjnych nr 5 i nr 6. Została przeniesiona w obecne miejsce (ale nie obejmowała sali multimedialnej).

W **1996** roku biblioteka przeszła gruntowny remont. Liczba czytelników wynosiła 1240, a ilość wypożyczonych woluminów – 11137. Biblioteka prenumerowała 20 tytułów czasopism. Wtedy też zorganizowano po raz pierwszy wyjścia z klasami pierwszymi na wycieczki dydaktyczne i lekcje biblioteczne do Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej.

W roku szkolnym **2000/2001** zakupiono do biblioteki pierwszy komputer, a w następnym roku program Mol.

Dwa lata później do biblioteki zakupiono programu Mol 2000+, następnie czytnik kodów kreskowych. Rozpoczęto prace związane z komputeryzacją biblioteki – budową bazy danych, obejmującej wszystkie zgromadzone zbiory.

Wraz ze zmianami zachodzącymi w szkole, zmieniała się także rola biblioteki. Obecnie nie jest ona, tak jak dawniej, składnicą książek w szarych okładkach. To nowoczesne centrum informacyjne, interdyscyplinarna pracownia szkolna mająca duże znaczenie w procesie dydaktycznym i wychowawczym, umożliwiającą uczniom poszukiwanie informacji pochodzących z różnych źródeł.

Aby sprostać nowym zadaniom, biblioteka otrzymała w roku szkolnym **2007/2008** dodatkowe pomieszczenie na pracownię multimedialną, a z Europejskiego Funduszu Społecznego – cztery komputery z dostępem do Internetu. Zakupiono kolejny program, Mol Optivum.

W roku szkolnego **2008/2009** nasza młodzież po raz pierwszy uczestniczyła w Europejskim Maratonie Literackim, który odbywał się na przestrzeni kilku lat w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej.

W roku szkolnym **2009/2010** rozpoczęto wypożyczanie zbiorów drogą elektroniczną.

W roku szkolnym **2013/2014** zakończono komputeryzację biblioteki szkolnej. Stan na koniec czerwca 2014 roku to 22734 jednostki biblioteczne (książki i zbiory multimedialne).



Magazyn główny naszej biblioteki – obecnie.





Pracownia multimedialna – obecnie.

Obecnie nasza biblioteka liczy 23554 jednostki biblioteczne, część z nich, podobnie jak w początkach jej istnienia, pochodzi z darów od uczniów i nauczycieli oraz różnych instytucji. Nauczyciel bibliotekarz zatrudniony w szkole musi mieć wyższe wykształcenie bibliotekoznawcze z przygotowaniem pedagogicznym, stale się dokształcać, uczestniczyć w kursach i innych formach doskonalenia. Aktualnie w bibliotece pracują dwie nauczycielki bibliotekarki. Organizują imprezy o zasięgu szkolnym i międzyszkolnym oraz różnego typu akcje, urządzają wystawy, przeprowadzają konkursy i plebiscyty, przygotowują uczniów do korzystania z innych bibliotek.

### Nazwiska bibliotekarzy zatrudnionych w naszej szkole na przestrzeni lat

ROK	IMIĘ I NAZWISKO BIBLIOTEKARZA
1882 - 1905	brak informacji
1906 – 1926 1910 – 1916 -	<b>prof. Juljusz Ippold</b> zawiadowca, naucz. j. niemieckiego <b>Kazimierz Sosnowski</b> zawiadowca, naucz. wych. fizycznego <b>dr Z. Leśniadorski</b> zawiadowca
1920 - 1932	<b>Antoni Balicki</b> zawiadowca biblioteki żeńskiej (uczennic), naucz. j. polskiego
1926 - 1934	<b>dr Józef Lisak</b> zawiadowca
1926 - 1928	<b>Ignacy Petelenz</b> zawiadowca biblioteki zbioru podręczników i biblioteki uczniów oraz czytelnia, naucz. j. niemieckiego
1926- 1932	<b>H. Kubatówna</b> zawiadowca biblioteki nauczycielskiej

1928 –	<b>J. Juszczyk</b> kurator, zawiadowca prowadzenie czytelnia oraz wypożyczalni podręczników
1929 – 1930	<b>Jadwiga Knapczykówna</b> zawiadowca biblioteki uczennic, naucz. j. niemieckiego
1931 – 1932	<b>S. Piękoś</b> zawiadowca, biblioteka i czytelnia uczniów
1931 -1933	<b>dr J. Długopolska</b> zawiadowca, biblioteka niemiecka uczennic, naucz. j. niemieckiego
1933 - 1934	<b>Barbara Piwońska</b> zawiadowca
1934 –	<b>dr. Rodjon Mochnacki</b> zawiadowca
1934 –	<b>prof. Piątkowski</b> zawiadowca
1935 - 1939	<b>Józef Wawrzeczko</b> zawiadowca, naucz. matematyki
1938 –	<b>prof. Olszewski</b> zawiadowca, biblioteka (dział administracja i prawoznawstwo)
1948 – 1949	<b>dr Irena Luxemburg</b>
1950 - 1951	<b>inż. Władysław Witkowski</b>
1951 - ?	<b>Łucja Thiem</b>
? – 1953	<b>Władysława Dziewińska</b>
1953 – 1960 ?	<b>Krystyna Żelaznowska</b>
? - 1960	<b>Maria Łoś</b>
1960 – 1973	<b>Zofia Sieńko</b> naucz. techniki reklamy
1965 - ?	<b>Zofia Gruszczyńska</b> naucz. j. polskiego
1970 – 1976	<b>Maria Boruchowska – Fróg</b>
1972 – 1975	<b>Teresa Kosiek</b>
1972 – 1975	<b>Maria Czekaj</b> naucz. j. polskiego
1975 – 1982	<b>Elżbieta Rajwa</b>
1975 - 2004	<b>Anna Zawilińska</b>
1976 – 1985	<b>Maria Gałęziowska</b>
1977 - 1978	<b>Małgorzata Jantos</b>
1978 – 1979	
1978 – 1982	<b>Małgorzata Rudowicz</b> nauczyciel bibliotekarz
1978 – 1979 i 1990	<b>Erwin Nowak</b> naucz. j. polskiego
1982 – 1992	<b>Marta Paluch</b> naucz. j. polskiego
1997 - 1998	
2007 – 2008	
<b>1985 – obecnie</b>	<b>Halina Legutko</b> nauczyciel bibliotekarz
1986 – 1987	<b>Danuta Majewska</b> naucz. biurowości i pisanie na maszynie
1986 – 1987	<b>Renata Konik</b>
<b>1987 – obecnie</b>	<b>Urszula Siwek – Fazyńska</b> nauczyciel bibliotekarz
1987 – 1988	<b>Anna Puzon</b> nauczyciel bibliotekarz
?	<b>Antonina Kięczkowska</b>
1996 - 1997	<b>Halina Nowak</b>
2009 - 2010	<b>Marta Sieńko</b> nauczyciel bibliotekarz
2011 - 2012	<b>Małgorzata Pocijewska</b> nauczyciel bibliotekarz

## Zbiory biblioteki szkolnej na przestrzeni lat

ROK	WIELKOŚĆ KSIĘGOZBIORU (w egzemplarzach) oraz NAZWA BIBLIOTEKI	
1895/1896	43	czytelnia
1903/1904	406	b. uczniów
1905/1906	832	b. uczniów
1906/1907	306	b. nauczycielska
	880	b. uczniów
1907/1908	436	b. nauczycielska
	999	b. uczniów
	372	b. uczniów ubogich
1908/1909	839	b. nauczycielska
	1409	b. uczniów
	773	b. uczniów ubogich
1909/1910	839	b. nauczycielska
	1409	b. uczniów
	773	b. uczniów ubogich
1910/1911	977	b. nauczycielska
	1609	b. uczniów
	898	b. uczniów ubogich
	188	b. uczennic
1911/1912	1151	b. nauczycielska
	1698	b. uczniów
	1057	b. uczniów ubogich
	258	b. uczennic
1912/1913	4164	razem: b. naucz., uczennic i uczniów ubogich
	2158	b. uczniów
1913/1914	1713	b. nauczycielska
	1434	b. uczniów
	302	b. uczennic
	1001	b. Pomocy Koleżeńskiej (uczniów ubogich)
	174	czytelnia
1914/1915	302	b. uczennic
	434	b. uczniów
	2877	b. nauczycieli

	1001	b. Pomocy Koleżeńskiej (uczniów ubogich)
1916/1917	7358	b. uczniów
	180	b. Koła Ekonomicznego
	168	b. Koła Krajoznawczego i pracowni geograficznej
	20	b. Koła Solidarystycznego
	407	b. Sodalicji Marjańskiej
	140	b. pracowni towaroznawczej
	137	b. pracowni fizycznej
1919	1657	b. nauczycielska
1920/1921	1748	b. nauczycielska
	1027	b. uczniów
	75	b. podręczna
	492	b. uczennic
1925/1926	2249	b. nauczycielska
	2698	b. uczniów
	200	czytelnia
	662	b. uczennic
1926/1927	2698	b. uczniów
	200	czytelnia
	662	b. uczennic
1927/1928	902	b. żeńska
	180	czytelnia (biblioteka beletrystyczna)
1928/1929	207	czytelnia (biblioteka beletrystyczna)
	959	b. żeńska
1929/1930	851	czytelnia beletrystyczna
	267	b. beletrystyczna
	1158	b. uczniów
	204	czytelnia uczniów
	959	b. uczennic
	89	b. niemiecka
1932/1933	7358	b. uczniów
1934/1935	750	b. S.E.H.
	5988	b. nauczycielska
	1308	b. uczniowskiej Żeńskiej Szkoły E.H.
1935/1936	3714	b. nauczycielska Szkoły Żeńskiej

	6235	b. uczniowska
1936/1937	4729	b. uczniowska (Szkoły Męskiej)
	3749	b. nauczycielska Szkoły Męskiej
	1708	b. uczniowska Szkoły Żeńskiej
	487	b. nauczycielska Szkoły Żeńskiej
1938/1939	8027	b. Szkoły Męskiej
	2158	b. Szkoły Żeńskiej
1950/1951	1042	
1952/1953	11281	
1964-1965	19181	
1972/1973	3815	
1973/1974	24805	
1982/1983	12918	
1985/1986	15040	inw. główny
	2173	inw. pdr.
2013/2014	22734	jednostki biblioteczne: inw. główny, inw. pdr., zbiory multimedialne
2014/2015	23554	jednostki biblioteczne

#### Bibliografia:

Lidia Kozakówna, *Żeńskie Gimnazjum Kupieckie podczas okupacji*, w: „Rocznik Komisji Nauk Pedagogicznych IV”.

Zofia Hassman, *Kronika czy historia*.

Książka Ogniska ZNP z 1962 r.

Zofia Hassman, *Historia Szkoły*.

Kroniki szkolne.

Protokoły zdawczo odbiorcze Szkoły.

Sprawozdania Dyrekcji Szkoły.

Księga Pamiątkowa 75 (1884 – 1959).

Zebrała i opracowała Urszula Siwek-Faszyńska